

The transformation of the hinterland of Prague Castle. The town of Hradčany in the 16th century – diversification or unification?

Gabriela BLAŽKOVÁ and Jaroslava HAUSENBLASOVÁ

Summary

The town of Prague-Hradčany has served as the material and social base for the Bohemian monarch and his court at Prague Castle since the Middle Ages. The authors here present research on the transformations caused by a great fire in this region in 1541. During this disaster, a large part of the residence burned down, as did many houses in the vicinity. The newly available building space created the conditions for the emergence of a new architectural appearance of the town of Prague-Hradčany and its social structure. The authors investigate the problem of diversification versus unification by comparing the development before and after the great fire, when the transformation of Hradčany into a residential town accelerated. The characteristic features of these changes were the use of a new building style, that of the so-called Bohemian Renaissance, and deepening the social and national differences in the structure of buildings' owners and accentuating their ties to the royal court. This process culminated during the reign

of Emperor Rudolf II (1576–1612). As a specific example of the ongoing processes, the authors have used two archaeological assemblages of stove tile finds in today's Schwarzenberg Palace. The first set, dated to the first half of the 16th century, is typical and fits with the urban milieu of the time. The second set of stove tiles is from only a few decades later, is unusual in the Bohemian milieu and demonstrates clear signs of exclusivity. It is associated with the new owner of the building, Jan IV Popel of Lobkowitz (Lobkowitz), a member of the monarch's circle, who bought up the parcels left vacant after the fire and had a Renaissance palace built on them. His efforts at unusual representation are a manifestation of diversification, but at the same time they express the efforts of the monarch and his court towards gradual political, economic and cultural unification within the lands of the emerging Habsburg monarchy, where similar finds can also be found.

Keywords: Czech lands, Prague-Hradčany, fire, architecture, stove tiles

1. History of the small Castle Town of Hradčany

The process of diversification and its opposite – unification – can be observed in the past in many examples of social and cultural history. The authors of this paper have chosen the area of urban history for their example, namely the development of Prague's town of Hradčany in the 16th century. This period can be characterized as a time of great changes for Hradčany, when the town's appearance was radically renovated and its social transformation took place. The consequences of the Prague fire, which occurred in 1541, are usually cited in the literature as one of the main reasons for these changes. In what follows, the authors address the question of to what extent the changes that occurred were a manifestation of either diversification or unification and at the same time present the main theses of the project in the course of which this research was conducted.¹

The small Castle Town of Hradčany was one of the four Prague towns at the time of the fire and was adjacent to Prague Castle. It was founded at the end of the first third of the 14th century as a manorial town under the jurisdiction of the supreme burgrave of the Kingdom of Bohemia. Today, the small town of Hradčany is a component connected to Prague, the capital city of the Czech Republic, and one of its quarters. Along with Prague Castle, it is on a visually significant and extensive terrain massif on the left bank of the River Vltava. The entire complex of buildings of Castle and the Castle Town of Hradčany, as it appears from a distance, is often referred to together as Hradčany or the Hradčany panorama (**fig. 1**). But we will mainly write about the western part of this area here, where this town is located. We will try to characterize Castle Town as a micro-region and describe its political and cultural roles, which significantly influenced its gradual integration into

¹ This study is an output of the project "Fire as a Catalyst for Change in the Urban and Social Development of a Town. Prague

Hradčany Before and After 1541". The Czech Science Foundation No. 24-12124S.

VOJTÍŠEK 1919b

Václav VOJTÍŠEK, Hradčany a Malá Strana v 2. polovině 16. století. In: Václav VOJTÍŠEK (ed.), *Z minulosti naší Prahy. Kapitoly z místopisu, zřízení a života města*. Praha 1919, 39–74.

WINTER 1892

Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v 15. a 16. věku*, 2. díl/volume, Praha 1892.

WINTER 1909

Zikmund WINTER, *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha 1909.

ŽEGKLITZ 2019

Jaromír ŽEGKLITZ, Kachle z dílny hrnčíře Adama Špačka (1531–1572) na Novém Městě pražském. *Archaeologica Pragensia*, Supplementum 5, Prague 2019.

ŽEGKLITZ 2023

Jaromír ŽEGKLITZ, Protireformační kachlová kamna z hospodářského dvora v Nebřenicích (okres Praha-východ). *Counter-reformation Tiled Stove from Farmstead in Nebřenice (Prague-East District)*. *Staletá Praha* 39/2, 2023, 30–51. <https://doi.org/10.56112/sp.2023.2.02>.

Figure credits

Fig. 1a: The City of Prague Museum, Inv. No. HP2003_0042;
1b: The City of Prague Museum, Inv. No. 17442.

Fig. 2, 5b, 7c: Photo by Jan GLOC

Fig. 3, 4, 5a: František ADÁMEK

Fig. 6, 8: Photo by Jan GLOC, Vanda PINCOVÁ; created by Vanda PINCOVÁ.

Fig. 7a: The City of Prague Museum, Inv. No. HP2003_0042;
7b: The City of Prague Museum, Inv. No. 17442

Die Transformation des Hinterlandes der Prager Burg. Die Stadt Hradčany im 16. Jahrhundert – Diversifikation oder Uniformität?

Die Stadt Prag-Hradschin diente seit dem Mittelalter als wirtschaftliche und soziale Basis für den böhmischen Herrscher und seinen Hofstaat auf der Prager Burg. Die Autorinnen fokussieren sich in ihrem Artikel auf die Transformationen, die auf einen großen Stadtbrand im Jahr 1541 folgten. Während dieser Katastrophe brannte ein großer Teil der Residenz nieder, ebenso zahlreiche umliegende Gebäude. Die so wieder verfügbaren Bauplätze schufen die Voraussetzung für das Aufkommen eines neuen architektonischen Erscheinungsbildes sowie der Sozialstruktur der Stadt Hradschin. Die Autorinnen untersuchen die Frage nach Diversifizierung oder Vereinheitlichung, indem sie die Entwicklung vor und nach dem großen Brand vergleichen, als sich der Prozess der Umwandlung des Hradschin in eine Residenzstadt beschleunigte. Kennzeichnend für diese Veränderungen war die Verwendung eines neuen Baustils: der sogenannten Böhmisches Renaissance. Als konkretes Beispiel für laufende Prozesse verwendeten die Autorinnen zwei archäologische Fundkomplexe von Ofenkacheln im heutigen Schwarzenberg Palais am Hradčanské náměstí. Das erste Set, datiert auf die erste

Hälfte des 16. Jahrhunderts, ist durchschnittlich und entspricht dem städtischen Milieu der Zeit. Es zeugt daher von der kulturellen Vereinigung innerhalb der böhmischen Länder. Das zweite Set von Ofenkacheln ist nur wenige Jahrzehnte jünger, ungewöhnlich in der böhmischen Region und weist deutliche Anzeichen von Exklusivität auf. Es könnte mit dem neuen Eigentümer des Gebäudes, Jan IV. Popel von Lobkovice, einem Mitglied des kaiserlichen Hofes, in Verbindung gebracht werden, der nach dem Brand einige leerstehende Grundstücke kaufte und dort ein Renaissancepalais errichten ließ. In seinen Bestrebungen nach außergewöhnlicher Repräsentation manifestiert sich die Diversifikation, gleichzeitig zeigen diese Bemühungen auch den Wunsch des Monarchen und seines Hofstaates nach einer gewissen politischen, ökonomischen und bzw. kulturellen Uniformität innerhalb der Länder der aufstrebenden Habsburgermonarchie, aus denen vergleichbare Fundkomplexe bekannt sind.

Schlagnworte: Böhmisches Länder, Prag-Hradschin, Brand, Architektur, Kacheln

Proměny Hradčan jako zázemí Pražského hradu v 16. století – diverzifikace nebo unifikace?

Městečko Praha-Hradčany sloužilo od středověku jako materiální a sociální zázemí pro českého panovníka a jeho dvůr na Pražském hradě. Autorky se v textu zaměřují na výzkum změn, které způsobil v tomto regionu velký požár v roce 1541. Při této katastrofě shořela značná část panovnické residence a také mnoho domů v okolí. Uvolněním stavebních parcel byly vytvořeny podmínky pro vznik nové architektonické podoby města a jeho sociální struktury. Problém diverzifikace či unifikace sledují autorky srovnáním vývoje před požárem a po požáru, kdy se urychlil proces přeměny Hradčan v residenční město. Charakteristickými znaky těchto změn bylo použití nového stavebního slohu, tzv. české renesance, prohlubování sociálních a národnostních rozdílů ve struktuře majitelů objektů a zvýraznění jejich vazby na panovnický dvůr. Tento proces vyvrcholil v době vlády císaře Rudolfa II. (1576–1612). Jako konkrétní příklad probíhajících procesů použily autorky dva archeologické soubory nálezů kachlů v dnešním Schwarzenberském paláci na Hradčanském náměstí

(čp. 185/IV). První soubor, datovaný do první poloviny 16. století, je průměrný a odpovídá dobovému městskému prostředí. Vypovídá tedy o jisté kulturní unifikaci v rámci českých zemí. Druhý soubor kachlů je pouze o několik desetiletí mladší, v českém prostředí neobvyklý a vykazuje jasné známky exkluzivity. Je spojován s novým majitelem objektu, Janem IV. Popelem z Lobkovic, členem panovnického okruhu, který skoupil po požáru několik uprázdněných parcel a nechal zde vybudovat renesanční palác. Jeho snahy o nezvyklou reprezentaci jsou sice projevem diverzifikace, můžeme v nich však současně spatřit i snahy panovníka a jeho dvora o postupnou politickou, ekonomickou, popř. i kulturní unifikaci v rámci zemí vznikající habsburské monarchie, kde se lze s podobnými nálezy rovněž setkat.

Klíčová slova: České země; Praha-Hradčany; Požár; Architektura; Kachle

Mgr. Gabriela BLÁŽKOVÁ, Ph.D.
Institute of Archaeology of the Czech Academy of
Sciences, Prague
Letenská 123/4
118 00 Prague
Czech Republic
blazkova@aurp.cas.cz

PhDr. Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, CSc.
Institute of Archaeology of the Czech Academy of
Sciences, Prague
Letenská 123/4
118 00 Prague
Czech Republic
jaroslava.hausenblasova@ff.cuni.cz